

Nr 133.

Av greve **Wachtmeister, Fredrik**, i anledning av *Kungl. Maj:ts proposition om ökad malmbrytning inom Kiirunavaara och Gellivare malmfält.*

I nådig proposition, nr 173, till innevarande Riksdag har Kungl. Maj:t föreslagit en väsentlig ökning av exporten av järnmalm från de nu under brytning varande norrbottniska malmfälten. Den föreslagna exportökningen motiveras därmed, att ett för närvarande räntelöst kapital därigenom snabbare göres räntebärande, en transformering, vilken i den angivna utsträckningen anses kunna ske, utan att landets tillgång på järnmalm för mycket långa tider framåt därigenom äventyras.

Utan att i detta sammanhang vilja ingå på en granskning av de statsekonomiska synpunkter, vilka ligga till grund för yrkandet i berörda proposition, anser jag mig böra fästa Riksdagens uppmärksamhet på en åtgärd av synnerligen maktpåliggande natur, varom beslut torde böra fattas i samband med behandlingen av frågan om ökning av malmexporten.

Alltsedan Sveriges geologiska undersökning 1898 publicerade en av dåvarande statsgeologen Hj. Lundbohm utarbetad beskrivning över Kiirunavaara och Luossavaara järnmalmsfält, har från statens sida ingen systematisk undersökning blivit utförd för vinnande av närmare kännedom om Norrbottens tvenne största järnmalmsförekomster, Kiirunavaara och Gellivare. De utredningar i dessa frågor, vilka senare blivit förelagda Riksdagen, hava varit baserade på de erfarenheter, som under malmbrytningens fortgång och genom företagande av djupborrningar anskaffats av det bolag, vilket bearbetar dessa malmfält.

Den av professor Walfr. Petersson utförda, i och för sig säkerligen mycket omsorgsfulla utredning, som låg till grund för 1907 års Riksdags viktiga beslut rörande reglerande av äganderättsförhållandena och bryt-

ningen vid de nämnda malmfälten, var sålunda i någon mån grundad på 1898 års undersökning, men för övrigt på från gruvförvaltningarna bekomna uppgifter, belysta av den erfarenhet, som professor Petersson vunnit under besök på gruvfälten.

Alldeles likartat är fallet med den utredning av professor Peterssons hand, vilken åtföljer den nu framlagda propositionen och vilken beträffande den viktigaste förekomsten, Kiirunavaara, ej har att uppvisa några väsentliga nya fakta rörande malmens djupgående, utan i detta hänseende stöder sig på de erfarenheter rörande detta fält, som förelågo redan år 1907. Man står här sålunda inför den egendomliga situationen, att undersökningsarbetena rörande Kirunamalmens djupgående inställdes i och med det att staten blev hälftenägare i malmfältet. De 6 år, som sedan dess förflutit fram till denna Riksdag, då exportfrågan åter blivit aktuell, hava ej på önskligt sätt utnyttjats för vinnande av ökad kunskap rörande denna malms storlek.

Ehuru jag sålunda med beklagande konstaterar, att staten underlåtit att sörja för fortsatta undersökningsarbeten, vilkas resultat skulle varit synnerligen välkomna nu, då fråga är om brytningens ökande, anser jag i likhet med tankegången i den kungl. propositionen, att den nu påvisade malmmängden i Kiirunavaara är betryggande med hänsyn till den jämförelsevis begränsade exportökning, som nu av regeringen blivit föreslagen. Men det är ju möjligt, att Riksdagen efter ett antal år åter kan få anledning att taga under övervägande frågan om reglering av brytningen, och det synes mig i hög grad önskvärt, att Riksdagen redan nu sörjer för att en fullständigare utredning rörande den verkliga malmmängden kan föreligga, då malmproblemet åter kommer under dess prövning. De undersökningsarbeten, vilka för sådant ändamål erfordras, äro av den omfattande art, att de ej kunna på en knappt tilltagen tid utföras omedelbart före frågans behandling av regering och riksdag. Det fordras här tvärtom en framsynt planläggning av arbeten, vilka torde kräva årtal för sitt utförande.

Ännu mera tungt vägande blir det här framställda önskemålet, då man tager i betraktande, att staten år 1930 skall träffa sitt avgörande angående den ytterst betydelsefulla frågan om eventuell inlösen av den halvpårt i de nämnda malmfälten, som nu är enskild egendom. I bil. D) till 1907 års malmfältsproposition beräknas lösesumman för detta köp till 140,625,000 kronor, vilken beräkning är baserad på det antagandet, att medelvinsten för ton malm skulle utgöra 3 kronor. I den för årets riksdag framlagda propositionen uppgives emellertid, att nettovinsten per ton malm kan sättas till 6 kronor samt att lösesumman, be-

räknad under denna förutsättning, bleve 281,500,000 kronor eller, sedan med bolaget i år kontrakterade avdrag gjorts, 234,750,000 kronor. Inför tvånget att i en ej avlägsen framtid träffa avgörande rörande ett så betydande kapitalutlägg bör det tydligtvis vara statsmakternas omsorg att i god tid sörja för en utredning, vilken så fullständigt som möjligt kan klargöra storleken av de naturrikedomar, som för denna ofantliga lösesumma skola förvärvas åt staten.

Beträffande Kiirunavaara har man ansett sig kunna approximativt uppskatta malm mängden intill 300 meter under Luossajärvis yta och sålunda kommit till en malmkvantitet av 740 miljoner ton. I fråga om Gellivare har man beräknat malm mängden intill ett antaget djup av 500 meter under fältets nollpunkt vara cirka 233 miljoner ton.

Dessa uppskattningar äro emellertid i hög grad osäkra, enär den i ytan uppmätta malmarean antagits oförändrad till de nämnda djupen, ehuru de hittills utförda djupborrningarna och övriga undersökningsarbeten giva endast mycket ofullständigt stöd för ett sådant antagande. Med den nuvarande mycket bristfälliga kännedomen om dessa malms djupgående är det sålunda ej uteslutet, att malmarean på de angivna djupen åtminstone inom vissa delar av fälten är mindre än nu vid beräkningarna antagits. Å andra sidan har professor Carlheim-Gyllenskölds omfattande magnetiska undersökning av Kiirunavaara gjort sannolikt, att denna malm fortsätter med i stort sett oförändrade dimensioner djupt under den nivå, 300 meter, till vilken beräkningen av malm mängden hittills utsträckts. För närvarande *antager* man med ledning av mycket få djupgående borrningar (en enda, Zenobia, nående ned till 300 meters djup), att malmarean på nämnda nivå är densamma som i ytan. Om man genom ett tillräckligt antal djupborrningar ned till 500 meter kunde *visa*, att malmarean på sistnämnda djup verkligen är lika stor som i ytan, vore därmed malmkroppens likformighet till betydande djup på ett så avgörande sätt ådagalagd, att man säkerligen kunde extrapolera malmarean från 500 meter ned till 800 meter med fullt ut lika mycket berättigande, som man nu extrapolerar malmarean från dagytan ned till 300 meters nivå, och undersökningen skulle i detta fall öka den approximativt påvisade malm mängden i Kiirunavaara med minst 500 miljoner ton, enär enligt erfarenheterna i dagytan varje meters avsnkning motsvarar en malm mängd av cirka 1.3 miljoner ton.

Ett belysande exempel på betydelsen av undersökningsarbeten mot djupet är Grängesberg, där gruvingenjör N. Hedberg ännu år 1909 angav den påvisade återstående malm mängden till 50 miljoner ton, medan

det senaste årets undersöknings- och beredningsarbeten ökat denna kvantitet till ej mindre än 142 miljoner ton.

Av det anförda torde med full tydlighet framgå, att en undersökning av Kiirunavaara- och Gellivaremalternas djupare delar måste anses vara i hög grad maktpåliggande. Såsom i det följande skall visas, kan man för en jämförelsevis underordnad kostnad vinna upplysningar, som kunna bliva av grundläggande betydelse för statens handlingsätt med avseende på de norrbottniska malmfältens framtid.

Genom rådpläging med fackmän har jag kommit till den uppfattningen, att den här föreslagna undersökningen i huvudsak bör utföras genom djupborrningar, vilka för närvarande ej torde böra planläggas till större djup än 500 meter, enär detta är den nivå, intill vilken den ledande svenska borrhärman, svenska diamantbergborrningsaktiebolaget, anser sig kunna lämna full garanti för arbetets betryggande utförande.

Den mäktigare delen av Kirunamalmen har i dagen en längd-utsträckning av 3,000 meter, varför man skulle behöva 7 borrhål för att på var 500:de meter genombera denna malm, vilket torde vara tillräckligt för vinnande av kännedom rörande huvuddragen i malmens dimensioner på t. ex. 500 meters nivå. Enligt från svenska diamantbergborrningsaktiebolaget bekomna upplysningar kan man med trygghet antaga, att 500 meter djupa borrhål ej skola draga högre totalkostnad än i medeltal 75 kronor per bormeter. 7 stycken borrhål à 500 meter skulle sålunda draga en sammanlagd kostnad av högst 262,500 kronor.

Malmkvantiteten i Gellivare malmberg är visserligen vida mindre än i Kiirunavaara, men den är å andra sidan fördelad på ett antal skilda malmer, varför åtminstone 6 djupborrningar måste avses för Gellivare, om en någorlunda motsvarande kunskap rörande detta fält skall vinnas. Jag beräknar sålunda för Gellivare malmberg 6 borrhål à 500 meter till en sammanlagd kostnad av högst 225,000 kronor.

Den totala kostnaden för de 7 borrhålen i Kiruna och de 6 i Gellivare skulle sålunda belöpa sig till högst 487,500 kronor, varför jag med hänsyn till kostnader jämväl för arbetets planläggande och övervakande avrundar summan till 500,000 kronor.

Den plan rörande borrhålens djup och fördelning, som här blivit framlagd, är naturligtvis att betrakta endast som rent preliminär och bör ej bliva bindande för de sakkunniga, vilka anmodas att planlägga och övervaka detta undersökningsarbete. Jag tänker mig, att detta uppdrag borde kunna lämnas åt en nämnd av 3 personer, varav en utses av Kungl. Maj:t, en av bolaget och den tredje av jernkontoret.

Med hänsyn till tiden för undersökningens utförande är det givetvis ur statens synpunkt fördelaktigt, att resultaten föreliggga snarast möjligt. Å andra sidan torde det för arbetets lugna och planmässiga bedrivande vara lämpligt att anslå en tid av cirka 3 år, varför jag hemställer, att undersökningen måtte ordnas så, att dess resultat kunna föreläggas 1917 års riksdag. Möjligen kunna genom denna undersökning sådana oförutsedda upplysningar vinnas, att staten finner önskligt att genom undersökningsarbeten av annan art, t. ex. schaktsänkning och drivande av försöksorter, fullständigt förbereda frågans slutliga avgörande år 1930. Till sådana mer omfattande arbeten finnes ännu tid, i den händelse den nu föreslagna undersökningen kan föreliggga avslutad år 1917.

Den summa av $\frac{1}{2}$ miljon kronor, som erfordras för här föreslagna undersökning, är visserligen i och för sig mycket betydande, men den ter sig dock helt oansenlig vid sidan av de värden, varom det här är fråga. Den utgör sålunda endast cirka en femhundrededel av den lösesumma, vilken staten år 1932 nu kan antagas skola betala till bolaget.

Under förutsättning att ett statsinköp av bolagets halvpakt i malmfälten ej framdeles kommer till stånd, anser jag det naturligt, att den nu föreslagna undersökningen bekostas av bolaget, som ju i sådant fall högst sannolikt i framtiden liksom nu kommer att verkställa brytningen och sålunda för djupbrytningens ordnande vinner omedelbar vägledning genom denna undersökning. Skulle staten däremot komma att utlösa bolaget från malmfälten, anser jag rimligt, att staten såsom tillägg till lösesumman ersätter bolaget för de faktiska utlägg intill $\frac{1}{2}$ miljon kronor, som blivit gjorda för denna undersökning, detta dock sålunda att staten ej är skyldig att till bolaget erlægga ränta å det ifrågavarande beloppet.

Under förutsättning i övrigt av bifall till propositionen nr 173 rörande ökning av malmexporten från de norrbottniska malmfälten får jag sålunda föreslå Riksdagen,

att till avtalet med Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag fogas det ytterligare villkoret, att bolaget åtager sig att anordna en genom djupborrningar utförd undersökning rörande malmernas dimensioner på djupare nivåer inom Kiirunavaara och Gellivare malmberg intill en kostnad av högst 500,000 kronor, vilket av bolaget gjorda utlägg skall utan räntetillägg till bolaget återbetalas, i den händelse staten 1932 eller

1942 begagnar sig av sin rätt att inlösa bolagets halvpart i de nämnda malmfälten.

Denna undersökning skall utföras i överensstämmelse med de anvisningar, som lämnas av en för arbetets övervakande tillsatt nämnd på tre personer, av vilka en utses av Kungl. Maj:t, en av bolaget och en av jernkontoret. Arbetet skall så bedrivas, att nämndens rapport över de vunna resultaten kan föreläggas 1917 års riksdag.

Stockholm den 18 april 1913.

F. Cl:son Wachtmeister.
